

Warszawa, 24-01-2023 r.

**BIURO
RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH**

Zespół do spraw Wykonywania Kar

IX.517.2257.2022.MK

**Informacja z wizytacji w Zakładzie Karnym w Łławie
przeprowadzonej w dniach 26-28 października 2022 r.**

1. Wstęp

W dniach 26-28 października 2022 r. przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich: Jolanta Nowakowska – Zastępca Dyrektora Zespołu do spraw Wykonywania Kar oraz Małgorzata Kiryluk, Agnieszka Porębska i Konrad Walc – pracownicy tego Zespołu, działając z upoważnienia RPO, na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (tekst jednolity: Dz. U. z 2020 r. poz. 627 ze zm.), przeprowadzili wizytację w Zakładzie Karnym w Łławie.

Przedmiotem wizytacji było badanie poszanowania praw osadzonych w zakresie składania skarg, kontaktów ze światem zewnętrznym, w tym z obrońcą i pełnomocnikiem, stosowania środków przymusu bezpośredniego, w tym także prewencyjnie – w związku z wprowadzonymi zmianami prawa. Z dniem 17 września 2022 r. weszły bowiem w życie znowelizowane przepisy Kodeksu karnego wykonawczego (zmienione ustawą z dnia 5 sierpnia 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2022 r. poz. 1855), które wprowadziły zmiany w zakresie postępowania ze skargami osadzonych i korzystania przez osadzonych z samoinkasujących aparatów telefonicznych, zaś z dniem 28 września 2022 r. zaczęły obowiązywać zmiany w ustawie z dnia 9 kwietnia 2010 r. o

Służbie Więziennej (wprowadzone ustawą z dnia 22 lipca 2022 r. o zmianie ustawy o Służbie Więziennej oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2022 r. poz. 1933), dotyczące prewencyjnego stosowania środków przymusu bezpośredniego przez funkcjonariuszy Służby Więziennej.

W toku wizytacji przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich przeprowadzili rozmowę z Dyrektorem Zakładu Karnego w Ławie kpt. Gawłem Gałdzińskim, dokonali oglądu sali do realizacji widzeń pod nadzorem funkcjonariusza, przy oddzielnym stoliku, sali do realizacji widzeń bez osoby dozorującej, pokoi do udzielania widzeń w oddzielnym pomieszczeniu bez osoby dozorującej, miejsc przeprowadzania rozmów telefonicznych, stanowisk do realizacji kontaktów za pośrednictwem komunikatora Skype oraz stanowisk przeznaczonych do korzystania z dostępu do stron Biuletynu Informacji Publicznej. Pracownicy Biura RPO, wizytując oddziały mieszkalne i losowo wybrane cele mieszkalne, przeprowadzili rozmowy z zakwaterowanymi w nich osadzonymi, a także rozmowy z funkcjonariuszami pełniącymi służbę w poszczególnych oddziałach mieszkalnych oraz ukierunkowane rozmowy w cztery osoby z 27 losowo dobranymi osadzonymi: tymczasowo aresztowanymi (5) i skazanymi odbywającymi karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu zamkniętego (22). Wizytujący przeanalizowali wybraną dokumentację skargową (skargi złożone przez osadzonych w okresie od dnia 17.09.2022 r. do dnia wizytacji) oraz dokumentację dotyczącą stosowania wobec osadzonych środków przymusu bezpośredniego w latach 2020 - 2022 (do dnia wizytacji). Przeanalizowano również obowiązujące w dniach wizytacji Zarządzenie Nr 88/2022 Dyrektora Zakładu Karnego w Ławie z dnia 14 września 2022 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Ławie oraz obowiązujące od dnia 1 stycznia 2023 r. Zarządzenie Nr 111/2022 Dyrektora Zakładu Karnego w Ławie z dnia 30.12.2022 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Ławie, Instrukcję nr 2/2022 Dyrektora Zakładu Karnego w Ławie z dnia 1 kwietnia 2022 roku w sprawie zasad korzystania z komunikatora internetowego Skype przez osadzonych odbywających karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w Ławie i Regulamin korzystania ze stanowiska Skype, Instrukcję nr 6/2022 z dnia 28 września 2022 r. w sprawie prewencyjnego użycia środków przymusu bezpośredniego w postaci kajdanek lub pasa obezwładniającego wobec osób pozbawionych wolności w Zakładzie Karnym w Ławie i Oddziale Zewnętrznym w Działdowie, Instrukcję Nr 1/2021 Dyrektora Zakładu Karnego w Ławie z dnia 19 marca 2021 r. w sprawie udostępniania osobom pozbawionym wolności Biuletynu Informacji Publicznej w Zakładzie Karnym w Ławie i Regulamin udostępniania osobom pozbawionym wolności Biuletynu Informacji

Publicznej w Zakładzie Karnym w Ławie. Wstępne ustalenia z wizytacji przedstawiono na spotkaniu z Dyrektorem Zakładu Karnego w Ławie i jego Zastępcą, mjr. Tomaszem Szewczakiem.

2. Ogólna charakterystyka jednostki

Zakład Karny w Ławie jest jednostką typu zamkniętego, przeznaczoną dla skazanych mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy oraz dla młodocianych. Funkcjonują tutaj ponadto:

- areszt śledczy,
- zakład karny typu półotwartego dla odbywających karę po raz pierwszy,
- zakład karny typu półotwartego dla młodocianych,
- oddział terapeutyczny dla skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo i dla skazanych uzależnionych od alkoholu.

W jednostce funkcjonuje Centrum Kształcenia Ustawicznego, w którym prowadzone jest nauczanie na poziomie liceum ogólnokształcącego oraz realizowane są kwalifikacyjne kursy zawodowe.

Pojemność jednostki wynosi 1283 miejsca.

3. Skargi osób pozbawionych wolności

Ustawa Kodeks karny wykonawczy z dnia 5 sierpnia 2022 r. rozszerzyła katalog podstaw do pozostawienia bez rozpoznania skargi skazanego (art. 6 k.k.w.) o dwie przesłanki: jej „oczywistej bezzasadności” oraz wniesienia skargi po upływie 7 dni od dnia, w którym skazany dowiedział się o zdarzeniu będącym podstawą skargi. Zgodnie z intencją projektodawcy przesłanki te mają zapobiegać nadużywaniu przez osadzonych instrumentu, jakim jest skarga. Istnieje jednak obawa, że nowe przepisy mogą być interpretowane w sposób, który będzie skutkował arbitralnym traktowaniem wystąpień skazanych. Dlatego też Rzecznik podjął decyzję o monitorowaniu tego zagadnienia.

Z informacji przekazanych przez Dyrektora Zakładu Karnego w Ławie wynika, że w okresie od dnia 1 września 2022 r. do dnia wizytacji (26.10.2022 r.) wpłynęło 97 skarg – o 42% mniej niż w analogicznym okresie 2021 r. (166 skarg) i o 45 % więcej niż w tym samym czasie roku 2020 (67 skarg).

Od dnia wejścia w życie znowelizowanego art. 6 k.k.w., tj. od 17 września 2022 r. do jednostki wpłynęło 75 skarg. Dotyczyły one przede wszystkim niewłaściwej opieki medycznej, warunków bytowych, postępowania funkcjonariuszy Służby Więziennej, decyzji komisji penitencjarnej i decyzji Dyrektora jednostki o wymierzeniu kary dyscyplinarnej. Osadzeni skarżyli się również na utrudnione kontakty telefoniczne z rodziną oraz podmiotami, o których mowa w art. 8 § 3 k.k.w. (obrońcą, pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym oraz przedstawicielem niebędącym adwokatem ani radcą prawnym, który został zaaprobowany przez Przewodniczącą Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka do reprezentowania skazanego przed tym Trybunałem).

W analizowanym okresie Dyrektor jednostki uznał jedną skargę za zasadną, pięć zaś za niezasadne. Osiem skarg pozostawiono bez rozpoznania z powodu złożenia przez skarżącego oświadczenia o wycofaniu skargi, a jedną z powodu przekroczenia terminu 7 dni od powzięcia przez skarżącego informacji o zdarzeniu będącym podstawą skargi (art. 6 § 4 k.k.w.). W żadnym przypadku nie powołano się na art. 6 § 3 pkt 4 k.k.w., tym samym żadnej skargi nie uznano za oczywiście bezzasadną.

Wiele skarg było kierowanych przez więźniów do organów nadzoru: Sądu Okręgowego w Elblągu (28) oraz Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Olsztynie (19). W tych sprawach administracja jednostki przygotowywała jedynie wyjaśnienia.

Wybrani losowo osadzeni, z którymi przedstawiciele Rzecznika przeprowadzili rozmowy w cztery osoby (27 osób), nie składali skarg podczas pobytu w Zakładzie Karnym w Łławie. Trzynastu rozmówców wskazało, że nie miało powodu, by wnieść skargi, dwunastu nie podało powodu takiego działania. Jeden z osadzonych wyraził pogląd, że korzystanie z prawa do skargi jest nieskuteczne i nie rozwiązuje problemu, zaś inny stwierdził, iż cyt.: „ci co piszą mają problemy”.

Wizytujący dokonali analizy dokumentacji, zebranej przez administrację w postępowaniu wyjaśniającym, dotyczącej dziesięciu losowo wybranych skarg, wniesionych po dniu 17 września 2022 r.

Osiem z analizowanych skarg zostało skierowanych do Sądu Okręgowego w Elblągu. Osadzeni żalili się na ograniczenie prawa do życia prywatnego i rodzinnego w związku z możliwością skorzystania z aparatu samoinkasującego jedynie raz w tygodniu (3 skargi). Jeden osadzony podnosił, że ma ograniczone prawo do obrony poprzez zredukowanie rozmów telefonicznych z podmiotami, o których mowa w art. 8 § 3 k.k.w. do jednej w tygodniu oraz skarżył się, że pomieszczenie, w którym odbywają

się widzenia z obrońcą jest monitorowane, co narusza poufność przekazywania informacji, gwarantowaną w art. 42 ust. 2 Konstytucji RP, ale także przepisami art. 8 § 3, art. 73a § 4 i art. 215 § 1 k.k.w. Inny osadzony kwestionował prawidłowość postępowania funkcjonariuszy SW, wskazując, iż codziennie przeprowadzane są wobec niego kontrole osobiste i są one realizowane niezgodnie z zasadami określonymi w § 68 pkt 5 rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2016 r. w sprawie sposobów ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej. Jedna skarga dotyczyła prewencyjnego stosowania środków przymusu bezpośredniego w postaci kajdanek zakładanych na ręce, po każdorazowym wyjściu z celi mieszkalnej. Dwie kolejne skargi dotyczyły decyzji komisji penitencjarnej o wycofaniu z nauczania oraz decyzji Dyrektora jednostki w przedmiocie wymierzenia kary dyscyplinarnej. Dyrektor jednostki wnosił o uznanie powyższych skarg za nieuzasadnione. Wizytujący nie sformułowali uwag do sposobu przeprowadzenia przez administrację Zakładu Karnego postępowania wyjaśniającego w analizowanych sprawach.

Jedna skarga, której adresatem był Sąd Okręgowy w Elblągu, w ocenie Dyrektora Zakładu Karnego powinna być pozostawiona bez rozpoznania, gdyż została wniesiona po 14 dniach od zdarzenia, czyli po upływie 7 dni od dnia, kiedy osadzony dowiedział się o zdarzeniu będącym podstawą skargi. Zarzut dotyczył niewłaściwego postępowania funkcjonariusza podczas kontroli przedmiotów należących do skarżącego w dniu jego przybycia do jednostki. Rozstrzygnięcie tej skargi nie budzi u wizytujących zastrzeżeń.

Przepis art. 6 § 4 k.k.w. był również podstawą do pozostawienia bez rozpoznania skargi, która została skierowana do Dyrektora jednostki. Pismo zostało zatytułowane przez wnoszącego jako wniosek, w treści natomiast pojawiły się zwroty mogące świadczyć, że osadzony kieruje prośbą, cyt.: „zwracam się z wnioskiem do Dyrekcji Zakładu Karnego w ławie o udzielenie odpowiedzi na wniosek dlaczego w Pańskim Zakładzie Karnym są praktykowane takie rzeczy (...), że byłem dyskryminowany (...)”. Osadzony wskazał, że na terenie więziennej szkoły funkcjonują zasady podkultury więziennej, tj. nakaz poruszania się przez osoby „niegrypsujące” wyłącznie po prawej stronie schodów, korzystania przez te osoby z odrębnych toalet oraz zakaz zajmowania ławek „zarezerwowanych” dla osób deklarujących przynależność do podkultury, które znajdują się w pobliżu okien sal lekcyjnych. W ocenie osadzonego działania te miały charakter dyskryminujący osoby, które nie identyfikują się z zasadami podkultury, i uważał je za poniżające.

Pismo ostatecznie zakwalifikowano jako skargę i pozostawiono ją bez rozpoznania z uwagi na fakt, że została wniesiona po upływie 7 dni od dnia, kiedy skarżący dowiedział się o zdarzeniu. Zarzuty zostały bowiem sformułowane w dniu 7 października 2022 r., natomiast skarżący opuścił Zakład Karny w Ławie w dniu 18 sierpnia br.

Na kanwie tej sprawy należy przywołać stanowisko RPO dotyczące wprowadzenia terminu 7 dni na złożenie skargi. Rzecznik w opinii z dnia 24 listopada 2021 r., skierowanej do Ministra Sprawiedliwości, wskazał na szczególną sytuację osób pozbawionych wolności i podniósł, iż dochowanie terminu 7 dni może nie być możliwe dla osadzonych należących do tzw. grupy osób wymagających szczególnego traktowania (osoby z niepełnosprawnością intelektualną, w kryzysie psychicznym, cudzoziemcy), a także z powodu obawy skazanego o swoje bezpieczeństwo. Niekiedy skazani formułują skargi dopiero wtedy, gdy zostaną przetransportowani do innej jednostki penitencjarnej lub zakończą odbywanie kary, jeżeli nie jest to termin zbyt odległy. Taka sytuacja może mieć miejsce w szczególności, gdy przedmiotem skarg są zarzuty dotyczące niewłaściwego traktowania przez funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej. Oceny tych zarzutów należy dokonywać przez pryzmat konieczności respektowania art. 4 k.k.w. i art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, stanowiących o zakazie tortur lub niehumanitarnego albo poniżającego traktowania i karania.

W ocenie przedstawicieli Rzecznika, w takich sprawach jak omawiana, istnieje ponadto potrzeba rozważenia, czy po powzięciu przez administrację informacji o zachowaniach osadzonych, będących przejawem tzw. drugiego życia w więzieniu, nie należało wszcząć czynności wyjaśniających niejako „z urzędu”. Należy mieć na uwadze, że przepisy zobowiązują administrację zakładu karnego do zapewnienia skazanym bezpieczeństwa osobistego, a także przeciwdziałania wzajemnej demoralizacji osadzonych, negatywnym przejawom podkultury więziennej i występowaniu zachowań agresywnych. Sygnały świadczące o pojawianiu się zachowań osadzonych wynikających ze związków i przynależności do grup nieformalnych powinny więc skłaniać do analizy tych zjawisk, w szczególności ze względu na potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa osadzonym mogącym stać się obiektem szykan, nietolerancji lub agresji.

Z rozmów prowadzonych w trakcie wizytacji cel mieszkalnych wynikało, że wielu więźniów nie miało wiedzy na temat zmiany przepisów w zakresie terminu wnoszenia skarg, tj. konieczności dochowania 7 dni od dnia powzięcia informacji o zdarzeniu.

Dyrektor Zakładu Karnego wyjaśnił, że osadzeni byli informowani o zmianach wynikających z nowelizacji Kodeksu karnego wykonawczego, w tym m.in. w zakresie art. 6 k.k.w., podczas wizytacji w celach mieszkalnych kierowników działów, wychowawców oraz w trakcie indywidualnych rozmów z osadzonymi. W ocenie pracowników Biura RPO akcja informacyjna w przedmiotowym zakresie winna być prowadzona nadal. Nowelizacja przepisów miała bowiem miejsce stosunkowo niedawno, a możliwość samodzielnego zapoznania się przez przebywających w Zakładzie Karnym w Łławie osadzonych z nowymi przepisami – jak się okazało – była ograniczona z uwagi na brak w bibliotece nowych egzemplarzy Kodeksu karnego wykonawczego. Zapewniono jednak, że pozycje te zostały już zamówione i wkrótce uzupełnią zasoby biblioteczne.

Wizytujący ustalili, że przy rozpatrywaniu skarg, od dnia wejścia w życie znowelizowanych przepisów k.k.w., administracja stosuje rekomendacje CZSW w zakresie przyjmowania skarg osób pozbawionych wolności. Stanowią one m.in., że organ właściwy do załatwienia skargi ocenia terminowość jej złożenia przyjmując za dzień złożenia skargi dzień jej przyjęcia przez funkcjonariusza zakładu karnego/aresztu śledczego odbierającego korespondencję bezpośrednio od skazanych. By zrealizować tę rekomendację, w przedmiotowym piśmie wskazano, iż na korespondencji kierowanej przez osadzonych bezpośrednio do dyrektora zakładu karnego/aresztu śledczego funkcjonariusz ją przyjmujący umieszcza datę jej odbioru.

Z dokonanych przez wizytujących ustaleń wynika, że w Zakładzie Karnym w Łławie nie opracowano procedury niezwłocznego potwierdzania daty przyjęcia skargi, skierowanej bezpośrednio do Dyrektora. Brak sformalizowanego sposobu potwierdzania odbioru skargi, jak to ma miejsce w przypadku pisemnych potwierdzeń odbioru korespondencji urzędowej, może rodzić trudności w zakresie ustalenia rzeczywistej daty jej złożenia oraz zidentyfikowania osoby, która skargę odebrała. Wobec faktu, iż osoby pozbawione wolności nie otrzymują potwierdzeń odbioru korespondencji kierowanej do dyrektora jednostki penitencjarnej, o co Rzecznik wnioskował, także dla osadzonego problematyczne może być udowodnienie, że dotrzymał 7-dniowego terminu do złożenia skargi.

4. Kontakty ze światem zewnętrznym

A. Korzystanie z samoinkasujących aparatów telefonicznych

W związku z nowelizacją przepisów Kodeksu karnego wykonawczego do Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęło w ostatnim czasie wiele skarg, w których

osoby przebywające w zakładach karnych i aresztach śledczych oraz członkowie ich rodzin skarżyli się, że ograniczone zostały możliwości telefonicznego kontaktowania się przez osoby pozbawione wolności ze światem zewnętrznym.

Treść znowelizowanego przepisu art. 105b k.k.w. przewiduje, że skazany może co najmniej raz w tygodniu korzystać z samoinkasującego aparatu telefonicznego na własny koszt lub na koszt rozmówcy w sposób i w terminach ustalonych w porządku wewnętrznym obowiązującym w zakładzie karnym (§1). W szczególnie uzasadnionych wypadkach, zwłaszcza gdy bezpośredni kontakt jest niemożliwy lub szczególnie utrudniony lub gdy wynika to z nagłej sytuacji życiowej, dyrektor zakładu karnego może udzielić zgody na skorzystanie z samoinkasującego aparatu telefonicznego do kontaktu z rodziną i innymi osobami bliskimi poza terminami ustalonymi w porządku wewnętrznym obowiązującym w zakładzie karnym (§1a).

Ponadto, odrębnie uregulowane zostały w Kodeksie kwestie dotyczące rozmów telefonicznych skazanego z podmiotami, o których mowa w art. 8 § 3 Kodeksu (obrońcą, pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym oraz przedstawicielem niebędącym adwokatem ani radcą prawnym, który został zaaprobowany przez Przewodniczącego Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka do reprezentowania skazanego przed tym Trybunałem). Znowelizowane przepisy przewidują, że skazany pozbawiony wolności może korzystać również co najmniej raz w tygodniu, w terminach ustalonych w porządku wewnętrznym jednostki penitencjarnej, z samoinkasującego aparatu telefonicznego do kontaktu z osobą, o której mowa w art. 8 § 3 Kodeksu. W szczególnie uzasadnionych wypadkach, jeżeli wyznaczone terminy czynności procesowych wskazują na konieczność niezwłocznego skorzystania z samoinkasującego aparatu telefonicznego, dyrektor zakładu karnego udziela zgody na kontakt poza terminami ustalonymi w porządku wewnętrznym obowiązującym w zakładzie karnym (art. 8 § 4 k.k.w.).

W odniesieniu do tymczasowo aresztowanego przepisy stanowią, iż może on korzystać z samoinkasującego aparatu telefonicznego do kontaktu z obrońcą, pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym oraz przedstawicielem niebędącym adwokatem ani radcą prawnym, który został zaaprobowany przez Przewodniczącego Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka do reprezentowania tymczasowo aresztowanego przed tym Trybunałem, co najmniej raz w tygodniu, w terminach ustalonych w porządku wewnętrznym obowiązującym w areszcie śledczym i po uzyskaniu zgody organu (organów), do dyspozycji którego pozostaje. W szczególnie uzasadnionych wypadkach, jeżeli wyznaczone terminy czynności

procesowych wskazują na konieczność niezwłocznego skorzystania z samoinkasującego aparatu telefonicznego, dyrektor aresztu śledczego udziela zgody na kontakt poza terminami ustalonymi w porządku wewnętrznym obowiązującym w areszcie śledczym (art. 217c § 1a, § 2 i § 3 k.k.w.).

Kontakt telefoniczny tymczasowo aresztowanego z inną osobą niż wymieniona w art. 217c § 1a k.k.w. może mieć miejsce tylko w szczególnie uzasadnionych wypadkach, zwłaszcza gdy bezpośredni kontakt jest niemożliwy lub szczególnie utrudniony, lub gdy wynika to z nagłej sytuacji życiowej – i gdy zgodę na to wyrazi organ dysponujący. Tymczasowo aresztowany może korzystać z samoinkasującego aparatu telefonicznego do kontaktu z tymi osobami w terminach ustalonych w porządku wewnętrznym obowiązującym w areszcie śledczym (art. 217c § 1c k.k.w.).

Zgodnie z obowiązującymi przepisami szczegółowe zasady korzystania przez skazanych i tymczasowo aresztowanych z samoinkasujących aparatów telefonicznych ustala dyrektor zakładu karnego/aresztu śledczego w porządku wewnętrznym jednostki. Uregulowania przyjęte w porządku wewnętrznym muszą pozostawać w zgodzie z przepisami wyższej rangi.

Obowiązujący w dniach wizytacji Porządek wewnętrzny Zakładu Karnego w Łławie przewidywał, że skazani w oddziałach mieszkalnych zakładu karnego typu zamkniętego oraz tymczasowo aresztowani mogli korzystać z aparatów telefonicznych jeden raz w tygodniu, a skazani w oddziałach mieszkalnych zakładu karnego typu półotwartego trzy razy w tygodniu. Rozmowy mogły być realizowane w godzinach od 8.30 do 18.00 (dla skazanych zatrudnionych na rzecz podmiotów zewnętrznych ten czas wydłużony był do 18.30), z wyłączeniem pory wydawania posiłków (§13 ust. 1, ust. 11 i ust. 13). Skazani i tymczasowo aresztowani mogli ponadto korzystać z rozmów telefonicznych z podmiotami, o których mowa w art. 8 § 3 i art. 215 § 1 k.k.w. (obrońcą, pełnomocnikiem lub przedstawicielem przed ETPC). W odniesieniu do tymczasowo aresztowanych Porządek nie wprowadzał limitu takich rozmów, skazani natomiast mieli możliwość przeprowadzenia z tymi podmiotami jednej rozmowy w tygodniu (§13 ust. 6). Porządek stanowił, że czas trwania rozmów telefonicznych nie może być dłuższy niż 10 minut, za wyjątkiem rozmów z osobami, o których mowa w art. 8 § 3 i art. 215 § 1 k.k.w.

W świetle znowelizowanych przepisów Kodeksu karnego wykonawczego ustalenie w Porządku wewnętrznym konkretnej liczby kontaktów telefonicznych skazanych w tygodniu, w szczególności zaś ograniczenie ich do jednego razu w

tygodniu, należy uznać za nieuprawnione. Przywołane wyżej przepisy Kodeksu, mówiąc o korzystaniu z samoinkasującego aparatu telefonicznego co najmniej raz w tygodniu, gwarantują w ten sposób możliwość skorzystania z telefonu jeden raz w tygodniu, ale nie wykluczają przy tym możliwości przeprowadzenia kolejnych rozmów. Jednokrotne w danym tygodniu skorzystanie z tego prawa nie odbiera osobom pozbawionym wolności prawa do dalszego korzystania z aparatu telefonicznego. Przepisy aktu wewnętrznego nie mogą zaś regulować przedmiotowej kwestii w sposób mniej korzystny dla skazanego niż to czyni ustawa. Dopuszczalne ograniczenia w realizacji praw osadzonych ustawodawca zawarł w art. 104 k.k.w., który stanowi, iż korzystanie przez skazanego z przysługujących mu praw powinno następować w sposób nienaruszający praw innych osób oraz niezakłócający ustalonego w zakładzie karnym porządku. Osadzony, który zrealizował jedną rozmowę w tygodniu, ma więc prawo do kolejnej rozmowy, jeśli nie stoją temu na przeszkodzie względy porządku i nie narusza to praw innych osadzonych.

Konsekwencją przyjęcia regulacji w takim kształcie jest rezygnacja przez prawodawcę z wprowadzenia przepisu uprawniającego osadzonego do ubiegania się o dodatkową rozmowę telefoniczną. W poprzednim stanie prawnym funkcjonowało takie rozwiązanie. Uzasadnienie dla jego przyjęcia wynikało jednakże z tego, że przepisy określały limit korzystania z samoinkasującego aparatu telefonicznego: jeden raz w ciągu dnia. Osadzony, który chciał skorzystać z telefonu kolejny raz musiał więc uzyskać zgodę dyrektora. Z uwagi na to, że obecnie obowiązujące regulacje nie wprowadzają górnego limitu korzystania z samoinkasującego aparatu telefonicznego, przepis o możliwości wykonania dodatkowej rozmowy był zbędny. W Kodeksie przewidziano zatem jedynie możliwość ubiegania się o przeprowadzenie rozmowy w innym terminie niż wyznaczony w porządku wewnętrznym (art. 105b § 1a i art. 217c § 1a k.k.w.).

W związku z powyższymi wątpliwościami wizytujących budziły zapisy Porządku wewnętrznego Zakładu Karnego w Ławie, które przewidywały, że w uzasadnionych przypadkach dyrektor może zezwolić skazanemu (tymczasowo aresztowanemu) na przeprowadzenie dodatkowej rozmowy telefonicznej. W praktyce oznaczało to bowiem, że skazany (tymczasowo aresztowany), który przeprowadził już jedną rozmowę w tygodniu i chciałby skorzystać z kolejnej, musi złożyć umotywowaną prośbę do dyrektora zakładu karnego, zaś dyrektor może, ale nie musi uwzględnić tej prośby. Jak już wskazano wyżej, przepisy Kodeksu nie wykluczają przeprowadzenia więcej niż jednej rozmowy w tygodniu zarówno z osobami wskazanymi w art. 8 § 3 i art. 217 c § 1 k.k.w., jak i innymi podmiotami, dlatego osadzonemu powinno się

umożliwić przeprowadzenie kolejnej rozmowy, jeśli tylko nie będą stały temu na przeszkodzie względy organizacyjne i nie będzie to naruszało praw innych osadzonych, bez konieczności składania prośby i uzyskiwania zgody dyrektora zakładu karnego.

Z dniem 1 stycznia 2023 r. weszło w życie Zarządzenie Nr 111/2022 Dyrektora Zakładu Karnego w Ławie z dnia 30.12.2022 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Ławie. W obecnie obowiązującym Porządku zmienione zostały regulacje dotyczące rozmów telefonicznych skazanych w zakładzie karnym typu zamkniętego i tymczasowo aresztowanych. Obecnie Porządek przewiduje, że ci osadzeni mogą korzystać z rozmów telefonicznych co najmniej raz w tygodniu, przez co dopuszcza możliwość przeprowadzenia kolejnych rozmów, tak jak to stanowi Kodeks. W Porządku pozostawiono natomiast zapis ograniczający liczbę rozmów telefonicznych skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu półotwartego do trzech w tygodniu. Zwiększenie liczby gwarantowanych rozmów telefonicznych z jednej do trzech dla skazanych z oddziałów typu półotwartego należy ocenić pozytywnie, jednakże w dalszym ciągu zastrzeżenia budzi ustanowienie niezgodnego z przepisami ustawy górnego limitu liczby rozmów. Także bowiem w oddziale półotwartym skazani mają prawo przeprowadzić kolejną rozmowę, w tym wypadku poza zagwarantowanymi trzema, jeśli nie narusza to praw innych osadzonych i nie zakłóca ustalonego w Zakładzie Karnym porządku.

Zmianie nie uległy również zapisy Porządku, odnoszące się do udzielania przez Dyrektora Zakładu Karnego zezwolenia na przeprowadzenie dodatkowej rozmowy. Należy zatem ponownie podkreślić, że ustawa nie przewiduje takiego trybu w odniesieniu do korzystania z rozmów telefonicznych przez osadzonych.

Porządek wewnętrzny Zakładu Karnego w Ławie przewidywał, że realizacja rozmów telefonicznych osadzonych z osobami bliskimi odbywa się zgodnie z zatwierdzonymi przez Dyrektora Zakładu Karnego grafikami dla poszczególnych oddziałów mieszkalnych i następuje w kolejności zgłoszeń (§13 ust. 2). Wizytujący zwrócili uwagę na nieprecyzyjność tego zapisu, wynikającą z posłużenia się terminem „osoby bliskie”. Przepisy Kodeksu karnego wykonawczego w żaden sposób nie ograniczają bowiem kręgu podmiotów, z którymi skazany może utrzymywać kontakt telefoniczny. Może to być każda osoba, także niebędąca osobą bliską, w tym np. pracownik urzędu, przedstawiciel organu, czy instytucji. Także w odniesieniu do tymczasowo aresztowanych Kodeks nie ogranicza kręgu osób, na kontakt telefoniczny

z którymi może on otrzymać zgodę organu dysponującego (art. 217c § 1c k.k.w.). W obecnie obowiązującym Porządku wewnętrznym zapis ten został skorygowany.

Sporządzane w Zakładzie Karnym w Ławie grafiki rozmów telefonicznych nie dotyczą rozmów z podmiotami wskazanymi w art. 8 §3 i art. 215 §1 k.k.w. W odniesieniu do rozmów skazanych z tymi osobami (obrońcą, pełnomocnikiem, przedstawicielem skazanego przed ETPC) obowiązujący w dniach wizytacji Porządek wewnętrzny przewidywał, że mogły być one realizowane od poniedziałku do piątku w godzinach od 8.30 do 18.00 (§13 ust. 6). Wobec osób tymczasowo aresztowanych Porządek wewnętrzny nie wprowadzał takiego zapisu, co oznaczało, że mogą one korzystać z rozmów telefonicznych z osobami, o których mowa w art. 215 § 1 k.k.w. w każdy dzień tygodnia. Obecnie obowiązujący Porządek wewnętrzny w sposób tożsamy reguluje te kwestie. W ocenie wizytujących wprowadzenie przedmiotowego rozróżnienia i ukształtowanie sytuacji skazanych w tym zakresie w sposób mniej korzystny niż tymczasowo aresztowanych nie znajduje uzasadnienia.

Wizytujący zapoznali się z grafikami w oddziałach mieszkalnych, w których przebywali skazani odbywający karę w warunkach zakładu karnego zamkniętego i tymczasowo aresztowani. Zostały one skonstruowane w taki sposób, że dla każdej celi mieszkalnej wyznaczono jeden dzień w tygodniu, w którym osoby w niej zakwaterowane mogły skorzystać z telefonu w celu rozmowy z osobami innymi niż wskazane w art. 8 §3 i art. 215 §1 k.k.w.

Należy zauważyć, że w stanie prawnym obowiązującym w czasie, gdy przeprowadzano wizytację, przyjęcie zasady odbywania rozmów telefonicznych tylko w wyznaczonym dniu tygodnia nie znajdowało oparcia w przepisach wyższej rangi. Ówczesne obowiązujące regulaminy organizacyjno-porządkowe wykonywania kary pozbawienia wolności i wykonywania tymczasowego aresztowania odpowiednio w § 14 ust. 2 i § 15 ust. 2 określały, które kwestie dyrektor zakładu karnego normuje w porządku wewnętrznym. Przepisy przewidywały, że dyrektor może określić godziny i miejsce korzystania z samoinkasujących aparatów telefonicznych (§ 14 ust. 2 pkt 11 i § 15 ust. 2 pkt 11 regulaminów), nie przyznawały natomiast dyrektorowi uprawnienia do wskazania dni, w których osadzony może skorzystać z telefonu. Oznaczało to, że osadzonemu należało stworzyć w każdym dniu tygodnia możliwość korzystania z przysługującego mu prawa do rozmowy telefonicznej.

Przepisy nowych regulaminów organizacyjno-porządkowych wykonywania kary pozbawienia wolności i wykonywania tymczasowego aresztowania upoważniają

dyrektora jednostki do ustalania dni (w przypadku skazanych w zakładzie karnym typu zamkniętego i tymczasowo aresztowanych), godzin i miejsca korzystania z samoinkasujących aparatów telefonicznych (odpowiednio §11 ust. 2 pkt 11 i §8 ust. 2 pkt 11). Należy jednak zauważyć, że ustalenie terminów korzystania przez osadzonych z samoinkasujących aparatów telefonicznych w sposób tak restrykcyjny – przez wyznaczenie tylko jednego dnia w tygodniu, co powoduje, że osadzony nie może wybrać, w którym dniu zrealizuje rozmowę – w praktyce w sposób bardzo istotny ogranicza korzystanie przez nich z tego prawa.

Co prawda, w nowych regulaminach organizacyjno-porządkowych zrezygnowano z limitowania liczby rozmów telefonicznych, które osadzony może przeprowadzić w ciągu dnia (dotychczas jeden raz), zatem w wyznaczonym dniu osadzony może przeprowadzić kilka rozmów telefonicznych. Kumulowanie wszystkich kontaktów telefonicznych osadzonego w jednym dniu nie jest jednak dla niego korzystne, z wielu powodów, nie wydaje się przy tym, aby również względy organizacyjne uzasadniały wprowadzanie takich rozwiązań.

Analiza grafików pokazała, że w niektórych oddziałach rozmowy telefoniczne z podmiotami innymi niż wskazane w art. 8 § 3 k.k.w. i art. 215 §1 k.k.w. były realizowane tylko przez dwa dni (oddział VII-VIII) lub trzy dni (oddział VI) w tygodniu. Przez większość dni w tygodniu aparaty telefoniczne nie były w ogóle wykorzystywane lub były wykorzystywane incydentalnie do rozmów z podmiotami, o których mowa w art. 8 § 3 i art. 215 § 1 k.k.w. Zakres zadań, które musi zrealizować oddziały w tych oddziałach nie jest natomiast znacząco różny w poszczególnych dniach, nie różni się również od zadań oddziałowych w innych oddziałach, w których rozmowy realizowane są codziennie. Także więc z tej racji ograniczenie realizacji rozmów w tych oddziałach do dwóch dni w tygodniu, gdy istnieją możliwości organizacyjne do realizacji ich we wszystkie dni tygodnia, nie znajduje uzasadnienia.

Istotne jest także wskazanie, że liczba aparatów telefonicznych znajdujących się w wizytowanych oddziałach była wystarczająca do realizacji znacznie większej, niż wynikająca z grafików, liczby rozmów telefonicznych. W trzech wizytowanych oddziałach znajdowały się po 2 aparaty telefoniczne (przy pojemności ok. 50 miejsc w oddziale), w pozostałych dziewięciu po 3 aparaty (przy pojemności oddziałów od 70 do 96 miejsc). Zakładając, że przy obowiązującym wówczas limicie czasowym rozmowy w ciągu jednej godziny z aparatu telefonicznego mogło skorzystać 5 osadzonych, w ciągu trzech godzin z rozmowy mogłaby skorzystać połowa osadzonych w oddziale. Nie wydaje się to niemożliwe do przeprowadzenia, zważywszy, że funkcjonariusz

oddziałowy jest wspomagany w realizacji obowiązków przez pomocnika oddziałowego (8 godzin w ciągu dnia) oraz funkcjonariusza doprowadzającego. Zatem i te okoliczności wskazują, że zwiększenie liczby realizowanych rozmów telefonicznych jest organizacyjnie możliwe.

Jak wynika z przedstawionych wizytującym informacji w okresie od dnia 17 września 2022 r. do dnia wizytacji (26 października 2022 r.) osadzeni złożyli 623 prośby o zgodę na dodatkową rozmowę telefoniczną, z czego 169 (27%) zostało rozpatrzonych odmownie. W tym samym okresie osadzonym udzielono 160 nagród w postaci zgody na przeprowadzenie dodatkowej rozmowy telefonicznej oraz 11 razy wymierzono karę dyscyplinarną w postaci pozbawienia możliwości korzystania z widzeń i samoinkasującego aparatu telefonicznego. Trzykrotnie wymierzono tę karę w maksymalnym wymiarze 28 dni.

W okresie objętym badaniem osadzeni złożyli ponadto 20 próśb do Dyrektora jednostki o wyrażenie zgody na dodatkową rozmowę telefoniczną z adwokatem lub o zgodę na skorzystanie z rozmowy z obrońcą w innym terminie, niż ustalony w Porządku wewnętrznym. Trzy z tych próśb zostały rozpatrzzone odmownie: z uwagi na brak uzasadnienia, z uwagi na niewskazanie konieczności niezwłocznego kontaktu z obrońcą/pełnomocnikiem, z uwagi na brak pełnomocnictwa. Należy podkreślić, że w świetle przepisów ustawy osadzony nie ma obowiązku uzasadniania potrzeby kontaktu telefonicznego z obrońcą/pełnomocnikiem, chyba że jest to prośba o umożliwienie rozmowy w innym terminie.

Z przedstawionych informacji wynika, że korzystanie z rozmów telefonicznych jest postrzegane przez osadzonych jako bardzo ważny element ich kontaktów ze światem zewnętrznym, zaś przez administrację jako istotny instrument oddziaływania na osadzonych. W rozmowach indywidualnych oraz w rozmowach prowadzonych podczas wizytacji cel mieszkalnych zdecydowana większość osadzonych, z którymi rozmawiano, wskazywała na znaczne ograniczenie w ostatnim czasie możliwości kontaktowania się telefonicznego. Powszechnie wyrażano przy tym niezrozumienie przyczyn, dla których takie ograniczenia zostały wprowadzone, wskazując, że kontakty telefoniczne są bardzo ważne dla utrzymania więzi rodzinnych i społecznych. Osadzeni podnosili, że ograniczenie kontaktów telefonicznych do jednej rozmowy telefonicznej w tygodniu powoduje, że muszą wybierać pomiędzy np. rozmową z żoną i dziećmi a dziećmi z innych związków, czy rodzicami. Wskazywali, że zgody na dodatkowe rozmowy (poza limitem wynikającym z Porządku wewnętrznego) otrzymują przede wszystkim skazani zatrudnieni i uczący się, również te osoby mogą częściej liczyć na

uzyskanie nagrody w postaci dodatkowej rozmowy, pozostali mają mniejsze szanse na uzyskanie takiej zgody. Osadzeni zwracali uwagę także, że nie są powiadamiani o sposobie rozpatrzenia ich próśb o zgodę na dodatkową rozmowę telefoniczną. Informację taką otrzymują od oddziałowego jedynie wówczas, gdy sami się o nią zwrócą.

Osadzeni nie zgłaszali uwag w zakresie sposobu realizacji rozmów telefonicznych. Z informacji przekazanych wizytującym wynika, że byli oni w większości przypadków doprowadzani do aparatów w czasie przez nich wskazanym, uzgodnionym wcześniej z rodziną. W ramach przysługujących 10 minut korzystania z aparatu telefonicznego mogli przeprowadzić więcej niż jedną rozmowę, z różnymi osobami. Rozmowy z adwokatami były realizowane w dniu zgłoszenia takiej potrzeby.

B. Realizacja widzeń

W Zakładzie Karnym w Łławie znajduje się jedna sala, w której udzielane są widzenia pod nadzorem funkcjonariusza, w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt skazanego z osobą odwiedzającą, przy oddzielnym stoliku. W sali widzeń znajduje się zazwyczaj 10 stolików (istnieje możliwość dostawienia kolejnych, np. w przypadku potrzeby udzielenia widzenia wcześniej nieumówionego), w tym 2 przeznaczone do odbywania widzeń przez osoby tymczasowo aresztowane. W przypadku, gdy udzielane są widzenia osobom tymczasowo aresztowanym, te dwa stoliki zostają oddzielone od reszty pomieszczenia za pomocą zasłony. Jeśli w danym dniu żaden tymczasowo aresztowany nie został zapisany na widzenie, wówczas te stoliki są odpowiednio zajmowane przez skazanych i ich rodziny, w zależności od potrzeb. Osoby odwiedzające mogą pozostawić odzież wierzchnią na wieszakach zamocowanych na ścianie w sali widzeń. W sali znajduje się kącik do zabaw z dzieckiem – są w nim gry, zabawki, kolorowanki, miejsce do zabawy rodzica z dzieckiem. Osadzony może przebywać w kąciku wraz z dzieckiem (musi zgłosić funkcjonariuszowi nadzorującemu widzenie, że oddała się od swojego stolika, by pobawić się z dzieckiem). W sali zainstalowane są trzy kamery, za pomocą których monitorowany jest przebieg widzeń.

Na terenie sali widzeń znajduje się kantyna, w której można kupić przekąski, słodycze i ciepłe napoje. Kantyna nie oferuje w sprzedaży ciepłego posiłku, który można spożyć z osadzonym. Poza salą widzeń znajduje się toaleta dla osób odwiedzających.

Obok ogólnej sali widzeń funkcjonuje pomieszczenie przeznaczone do odbywania widzeń bez osoby dozorującej. Znajdują się tu trzy stoliki, urządzono również kącik do zabaw z dzieckiem (zdecydowanie mniej urozmaicony niż ten znajdujący się w głównej sali). Pomieszczenie nie jest monitorowane za pomocą kamer. Sąsiaduje jednak bezpośrednio z kantyną, w której można dokonywać zakupów w trakcie trwania widzenia, i jest od niej oddzielone jedynie niczym nieprzesłoniętą szybą. Osoby znajdujące się w kantynie – mogą to być np. pracownicy cywilni obsługujący kantynę, skazani skierowani do pracy w kantynie, funkcjonariusze nadzorujący pracę skazanego – mają więc wgląd przez szybę do pomieszczenia, w którym odbywa się widzenie. Powoduje to, że to pomieszczenie, przeznaczone do odbywania widzeń bez osoby dozorującej, nie spełnia wymogów takiego widzenia. Należałoby zatem rozważyć zamontowanie zasłony lub rolety, by zapewnić prywatność skazanym i osobom odwiedzającym i dostosować warunki w tej sali widzeń do wymogów Kodeksu.

Skazani po każdym widzeniu poddawani są kontroli osobistej. Odbywa się ona w pomieszczeniu toalety sąsiadującym z salami widzeń. Znajdują się tu sedes i umywalka, dodatkowo na wyposażeniu jest dywanik, na którym mogą stawać osoby poddawane kontroli. Pomieszczenie nie jest monitorowane za pomocą kamery.

W Zakładzie Karnym w Ławie znajdują się dwa pokoje przeznaczone do odbycia widzenia w oddzielnym pomieszczeniu bez osoby dozorującej. Mają one jedną wspólną łazienkę. Pokoje są schludne, czyste, wyposażone zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 grudnia 2016 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Załącznik Nr 3, Tabela nr 17) – znajduje się tam kanapa rozkładana, sprzęty do siedzenia (fotel lub krzesło), pościel, ręcznik, czajnik i kubki, a także wieszak na ubrania, rośliny doniczkowe. Przed wejściem do tych pomieszczeń znajduje się kosz na brudną pościel oraz szafka z kompletami czystej pościeli. Pomieszczenia mogą być zamykane od wewnątrz. Administracja jednostki zapewniła, że nie zdarzyło się, żeby dwa widzenia odbywały się w tym samym czasie. Przekazano wizytującym, że od maja 2022 r. odbyło się 16 takich widzeń, udzielonych na podstawie art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w.

W Zakładzie Karnym w Ławie jest jedna sala do widzeń udzielanych w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą. Znajduje się w niej 7 stanowisk, oddzielonych od siebie plastikową przesłoną. W sali wydzielono także stanowisko, w którym przebywa funkcjonariusz Służby Więziennej nadzorujący widzenie.

Widzenia z obrońcą lub pełnomocnikiem odbywają się w pomieszczeniach, które pełnią również funkcję poczekalni dla osadzonych oczekujących na transport lub realizację innych czynności. Istnieją trzy takie pomieszczenia, każde z nich składa się z dwóch części, oddzielonych od siebie metalową kratą. Osadzony doprowadzony na rozmowę jest zamykany za kratą. W tej części pomieszczenia znajduje się przymocowany do podłoża taboret. Obrońca przebywa po drugiej stronie kraty, ma do dyspozycji niewielki stolik i krzesło. Z wyjaśnień udzielonych przez administrację jednostki wynika, że krata oddzielająca osadzonego od obrońcy nie jest zamykana, jeśli obrońca o to się zwróci. W pomieszczeniach tych znajdują się kamery monitoringu wizyjnego, bez możliwości rejestracji dźwięku.

Sposób realizacji widzeń osadzonych z obrońcami i pełnomocnikami budzi zastrzeżenia. W ocenie wizytujących nie znajduje uzasadnienia realizacja widzeń skazanych z obrońcą oraz innymi podmiotami wskazanymi w art. 8 §3 k.k.w. przez kratę. Widzenia te powinny co do zasady odbywać się w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt skazanego z tymi osobami, swobodną rozmowę, wgląd do dokumentów i ich analizowanie. Jedynie w przypadku, gdy taką potrzebę zgłosi obrońca lub jeśli w ocenie administracji widzenie może prowadzić do sytuacji stwarzającej zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego lub dla porządku prawnego, powinno ono odbywać się w sposób umożliwiający jego bezpieczną realizację, a więc np. przez kratę.

Zastrzeżenia budzi również wyposażenie tych pomieszczeń, przede wszystkim brak stolika w części przeznaczony dla osadzonego, co utrudnia zapoznawanie się z dokumentami, oraz zainstalowanie kamer monitoringu. Sposób wyposażenia pomieszczenia do dokonywania czynności procesowych z udziałem osób osadzonych został określony w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 grudnia 2016 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Załącznik nr 3, Tabela 14) i należy dążyć do spełnienia wskazanych tam warunków.

Należy mieć na uwadze, że w myśl obowiązujących przepisów spotkania osoby pozbawionej wolności z podmiotami, o których mowa w art. 8 § 3 i art. 215 § 1 k.k.w. odbywają się bez obecności innych osób. Obecność innej osoby podczas spotkania skutkuje zarówno możliwością słuchania rozmowy, jak i obserwowania zachowania jego uczestników. Przepis mówiący o „nieobecności innych osób” musi być zatem rozumiany jako nakaz odbywania spotkania poza zasięgiem słuchu i wzroku osób postronnych, a zatem również bez możliwości obserwowania przebiegu tych spotkań

za pomocą kamery monitoringu . W odpowiedzi na te zastrzeżenia przedstawiciele Rzecznika uzyskali zapewnienie Dyrektora Zakładu Karnego, że zainstalowana w pomieszczeniu kamera będzie zasłaniana na czas realizacji widzenia z osobami, o których mowa w art. 8 § 3 i art. 215 § 1 k.k.w.

Kwestie związane z organizacją widzeń na terenie Zakładu Karnego w Łławie reguluje Porządek wewnętrzny (§ 12), który określa m.in. dni i godziny odbywania widzeń, a także sposób zapisywania się na takie widzenie. W myśl zapisu ust. 5 Porządku zgłaszanie na widzenia oraz rejestracja zgłoszeń odbywa się za pośrednictwem poczty elektronicznej, telefonicznie lub bezpośrednio przez osadzonych u wychowawcy w oddziale mieszkalnym. Co istotne, w przypadku, gdy to skazany zapisuje rodzinę na widzenie, może zwrócić się do wychowawcy z prośbą o to, by ten potwierdził rodzinie datę i godzinę widzenia. Potwierdzenie wysyła się mailowo lub przekazuje telefonicznie. Z wyjaśnień uzyskanych od pracownika, który zajmuje się przyjmowaniem zgłoszeń na widzenia i funkcjonariusza odpowiedzialnego za organizację widzeń w danym dniu wynika, że nie ma trudności z uzyskaniem wolnego terminu widzenia. Potwierdzają to również obserwacje wizytujących: w dniu 27 października 2022 r. o godzinie 10:00 w sali widzeń zajętych było 5 stolików dla skazanych, widzenie odbywał też tymczasowo aresztowany. Podczas rozmów indywidualnych oraz rozmów w czasie wizytacji cel mieszkalnych odebrano natomiast od osadzonych sygnały, że rodziny mają trudności z dodzwonieniem się do jednostki w celu zapisania na widzenie.

Obowiązujący w dniach wizytacji Porządek wewnętrzny jednostki nakładał na skazanych obowiązek korzystania podczas widzeń z odzieży skarbowej (§ 6 ust. 7), zarówno na skazanych, którzy zostali skierowani do odbywania kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu zamkniętego, jak i odbywających karę w zakładzie karnym typu półotwartego. Należy zwrócić uwagę, że przepis art. 91 pkt 6 k.k.w. stanowi, iż w zakładzie karnym typu półotwartego skazani mogą korzystać z własnej odzieży, bielizny i obuwia. Przyjęcie zasady odbywania przez skazanych skierowanych do odbywania kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu półotwartego widzenia w odzieży skarbowej jest zatem sprzeczne z przepisem ustawy. Należy zauważyć, że w nowym Porządku wewnętrznym pozostawiono tę regulację w niezmiennym brzmieniu.

C. Kontakty za pośrednictwem komunikatora Skype

W Zakładzie Karnym w Ławie osadzeni mają możliwość porozumiewania się z rodziną oraz innymi osobami bliskimi za pośrednictwem komunikatora internetowego Skype. W myśl § 12 ust. 16 Porządku wewnętrznego, kontakt za pomocą komunikatora Skype może odbywać się w uzasadnionych przypadkach. W § 12 ust. 17 Porządku wskazano osadzonych, do których w szczególności kierowana jest ta forma kontaktu z bliskimi. Wymienia się tu osoby będące rodzicami lub opiekunami prawnymi dzieci do lat 15, osadzonych cudzoziemców, których rodziny lub osoby najbliższe zamieszkują w znacznej odległości od miejsca przebywania skazanego, lub sytuacja rodzinna, zdrowotna czy też finansowa uniemożliwia bliskim przyjazd na widzenie, osadzonych, których rodziny lub osoby najbliższe zamieszkują w znacznej odległości od miejsca przebywania osadzonego, lub sytuacja rodzinna, zdrowotna czy też finansowa uniemożliwia tym osobom przyjazd na widzenie.

W Zakładzie Karnym w Ławie znajduje się 6 stanowisk do realizacji rozmów za pośrednictwem komunikatora internetowego Skype. Nie są to osobne pomieszczenia, a jedynie wyodrębnione stanowiska w pokoju wychowawców, psychologów, kwatermistrza. Taki sposób realizacji tych kontaktów nie zapewnia właściwych warunków przeprowadzenia swobodnej rozmowy z bliskimi, powoduje bowiem, że rozmowa może odbywać się w obecności osób innych niż tylko te, które są uprawnione do jej kontrolowania. W miarę możliwości lokalowych należałoby zatem wskazać osobne pomieszczenia, które będą przeznaczone do korzystania ze Skype'a.

Szczegółowe regulacje dotyczące korzystania przez skazanych z komunikatora internetowego Skype zawiera Instrukcja nr 2/2022 Dyrektora Zakładu Karnego w Ławie z dnia 1 kwietnia 2022 roku w sprawie zasad korzystania z komunikatora internetowego Skype przez osadzonych odbywających karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w Ławie. Stosownie do treści § 2 ust. 2 Instrukcji, korzystanie z rozmów za pośrednictwem Skype'a odbywa się od poniedziałku do piątku w godzinach 8:00 – 14:20 z uwzględnieniem możliwości technicznych realizacji rozmów w poszczególnych oddziałach mieszkalnych. Skazany, który chciałby skorzystać z komunikatora Skype powinien wyrazić pisemną zgodę na taką formę kontaktu, posiadać założone konto w aplikacji Skype, uzyskać pisemną zgodę osoby, z którą zamierza rozmawiać oraz złożyć pisemne zgłoszenie do Dyrektora. W zgłoszeniu należy zawrzeć dane osoby, z którą osadzony chciałby nawiązać połączenie oraz określić proponowaną datę i godzinę, kiedy osoba ta będzie przygotowana do rozmowy za pomocą Skype.

Wymagane jest, by skazany posiadał swoje konto użytkownika w aplikacji Skype. Jeśli nie miał takiego konta w chwili przyjęcia do Zakładu Karnego, to podczas pobytu w jednostce nie ma możliwości sam go założyć. Administracja jednostki sugeruje skazanym, znajdującym się w takiej sytuacji, zwrócenie się o pomoc w założeniu konta do osób bliskich. Wydaje się jednak, że w tego rodzaju przypadkach wsparcia powinna udzielić skazanym przede wszystkim administracja jednostki: poprzez udzielenie pomocy w założeniu indywidualnego konta albo poprzez założenie w aplikacji Skype ogólnego konta Zakładu Karnego i umożliwienie korzystania z niego skazanym. Takie rozwiązania z powodzeniem funkcjonują w innych jednostkach penitencjarnych. Jak wynika z uwag odebranych od skazanych w czasie rozmów indywidualnych i rozmów w celach mieszkalnych, byłoby to także wyjściem naprzeciw oczekiwaniom tych skazanych, którzy nie mogą obecnie korzystać ze Skype'a, ponieważ ich bliscy nie są dość biegli technicznie, aby takie konto dla nich założyć.

Z informacji przedstawionych przez administrację Zakładu Karnego wynika, że w maju 2022 r. z komunikatora internetowego Skype korzystało 23 osadzonych, którym udzielono 56 zgód na kontakt w tej formie, natomiast we wrześniu 2022 r. 22 osadzonych, którzy 63 razy skorzystali z tej formy kontaktu z bliskimi.

W rozmowach z wizytującymi skazani korzystający ze Skype'a podawali, że składane przez nich prośby o kontakt w tej formie są rozpatrywane pozytywnie, a połączenie jest najczęściej realizowane w dniu i o godzinie wskazanej przez nich w zgłoszeniu. Przedstawiali natomiast uwagi odnośnie godzin, w jakich można zgodnie z Porządkiem wewnętrznym realizować te spotkania. Zgodnie z przyjętymi zasadami rozmowy za pośrednictwem Skype'a realizowane są w godzinach 8.00-14.20, w dni powszednie. Uniemożliwia to lub co najmniej poważnie ogranicza skazanym możliwość utrzymywania kontaktów z dziećmi, które w tym czasie najczęściej są na zajęciach szkolnych. Warto zatem rozważyć możliwość realizacji kontaktów za pośrednictwem Skype'a także w późniejszych godzinach oraz w dni wolne od pracy.

D. Korzystanie z Biuletynu Informacji Publicznej

W Zakładzie Karnym w Ławie osadzeni mają możliwość zapoznawania się ze stronami internetowymi Biuletynu Informacji Publicznej. Korzystanie z dostępu do BIP odbywa się na trzech wyznaczonych stanowiskach w sali komputerowej, pod nadzorem funkcjonariusza Służby Więziennej. Osadzeni mogą korzystać ze stanowiska komputerowego od poniedziałku do czwartku (w dni robocze) w godzinach 9:00-12:00, dla każdego oddziału wyznaczony jest w harmonogramie jeden dzień w tygodniu.

Do kwestii korzystania z dostępu do BIP odnosił się przepis § 4 ust. 15 obowiązującego w czasie wizytacji Porządku wewnętrznego, który stanowił, że osadzonym zapewnia się dostęp do stron Biuletynu Informacji Publicznej po uprzednim, umotywowanym, pisemnym zgłoszeniu takiej potrzeby i pozytywnym rozpatrzeniu zgłoszenia przez dyrektora jednostki. Zapis ten budził zastrzeżenia wizytujących. Należy bowiem zauważyć, że osadzeni, tak jak wszyscy obywatele, mają prawo dostępu do BIP, korzystanie przez nich z tego prawa nie może być zatem warunkowane zgodą administracji więziennej. Wprowadzenie w Porządku wewnętrznym Zakładu Karnego w Łławie wymogu uzyskania zgody Dyrektora na skorzystanie z dostępu do BIP nie znajdowało uzasadnienia prawnego.

W przepisach nowego Porządku wewnętrznego zrezygnowano z obowiązku umotywowania przez skazanego potrzeby skorzystania z BIP, w dalszym ciągu jednak dostęp do BIP pozostaje uzależniony od wyrażenia zgody przez Dyrektora.

Zasady korzystania ze stanowisk komputerowych w celu dostępu do stron internetowych BIP szczegółowo określa Instrukcja Nr 1/2021 Dyrektora Zakładu Karnego w Łławie oraz Regulamin udostępniania osobom pozbawionym wolności Biuletynu Informacji Publicznej w Zakładzie Karnym w Łławie. W ocenie wizytujących niejasne są zapisy § 2 ust. 3 Instrukcji i pkt. 5 Regulaminu, które stanowią, że ze stanowiska komputerowego osadzeni mogą korzystać od poniedziałku do czwartku, w godzinach 9.00-12.00 – jednak nie dłużej niż na czas uzyskania niezbędnych informacji. Przepis nie określa, kto – osadzony czy funkcjonariusz – decyduje, czy niezbędne informacje zostały już pozyskane przez osadzonego. Nieprecyzyjność tego przepisu może skłaniać funkcjonariusza nadzorującego przebieg tych czynności do podejmowania przedwcześnie decyzji o zakończeniu korzystania przez osadzonego z dostępu do BIP.

W ocenie wizytujących niejasne jest również brzmienie zapisów § 6 ust. 2 Instrukcji i pkt. 8 Regulaminu, które przewidują, że funkcjonariusz Służby Więziennej nadzorujący przeglądanie przez osadzonego strony BIP, w przypadku stwierdzenia, że osadzony nawiązał za jej pomocą bezpośrednią komunikację lub wykorzystuje dostęp do innych celów niż te, na które otrzymał zgodę – niezwłocznie przerywa korzystanie przez niego ze stanowiska komputerowego. Treść tego zapisu może sugerować, że osadzony powinien we wniosku wskazać konkretne strony BIP, które chciałby przejrzeć i jeśli następnie będzie próbował skorzystać ze strony BIP, której nie wskazał we wniosku, to korzystanie ze stanowiska zostanie przerwane. Należy natomiast mieć na uwadze, że skazany ma prawo do zapoznawania się ze wszystkimi treściami

zamieszczonymi w Biuletynie Informacji Publicznej, nie można więc przystać na to, że dostęp do tych informacji będzie mu ograniczany decyzją funkcjonariusza nadzorującego korzystanie ze stanowiska komputerowego.

Korzystanie z BIP może niektórym osadzonym sprawiać trudności techniczne. Powinni oni zatem móc uzyskać pomoc funkcjonariusza nadzorującego korzystanie ze stanowiska komputerowego lub funkcjonariusza z działu informatycznego Zakładu Karnego.

Z informacji zawartych w rejestrze osadzonych korzystających z dostępu do stron internetowych BIP wynika, że od dnia 9 czerwca 2020 r. do dnia 25 października 2022 r. ze stanowiska komputerowego skorzystało 23 osadzonych. Jest to niewielka liczba. W trakcie rozmów indywidualnych oraz w celach mieszkalnych osadzeni zgłaszali, że nie wiedzą, iż mają takie prawo, nie wiedzieli również jak wygląda procedura zgłaszania się i korzystania ze stanowiska komputerowego.

5. Stosowanie środków przymusu bezpośredniego w oparciu o ustawę z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej

Analiza stosowania środków przymusu bezpośredniego, dokonana w oparciu o przegląd dokumentacji, pozwala na sformułowanie wniosku, iż w Zakładzie Karnym w Łławie Służba Więzienna niezwykle rzadko sięga po ten sposób rozwiązywania sytuacji kryzysowych. W 2020 r. nie stosowano wobec osadzonych środków przymusu, w 2021 r. były dwa takie przypadki, zaś w 2022 r. (do dnia wizytacji) decyzję o zastosowaniu przymusu bezpośredniego podjęto jeden raz, w dniu 1.07.2022 r.

Środków przymusu użyto z powodu konieczności wyegzekwowania wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym przez uprawnionego poleceniem (1 przypadek) oraz odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie lub zdrowie funkcjonariusza albo innej osoby (2 przypadki). Korzystano z najmniej dotkliwych środków – siła fizyczna i kajdanki założone na ręce, tylko w jednym przypadku zastosowano celę zabezpieczającą. Środki były stosowane krótko - odpowiednio 15 min, 45 min oraz 60 min (w przypadku celi zabezpieczającej).

Dokumentacja dotycząca stosowania środków przymusu była kompletna, czyli składała się z notatki oraz nośnika zawierającego zapis z urządzeń rejestrujących. Wszystkie notatki z zastosowania środków przymusu bezpośredniego zawierały szczegółowy opis zdarzenia i zachowania osadzonego, które było przyczyną zastosowania środków przymusu. Notatki były także opatrzone danymi

funkcjonariuszy stosujących środki oraz datą i godziną rozpoczęcia i zakończenia ich stosowania.

Każdy przypadek stosowania środków przymusu był poddany kontroli przez kierownika działu ochrony i ocenie pod kątem praworządności i humanitarnego działania. Ocena ta była dokonywana na podstawie dokumentacji (notatka ze stosowania środków, książka przebiegu służby dowódcy zmiany), zapisu obrazu z kamery nasobnej, przenośnej (jeśli była używana) oraz kamer usytuowanych na korytarzu i w celi zabezpieczającej. Analiza notatek, sporządzonych przez osobę sprawującą nadzór nad działaniem funkcjonariuszy działu ochrony, pozwala na stwierdzenie, że przedmiotowa ocena była dokonana w sposób wnikliwy, odnosiła się nie tylko do kwestii formalnych, ale także do przestrzegania zasady humanitarnego traktowania osadzonych, wobec których były stosowane środki przymusu. W dwóch przypadkach stwierdzono uchybienia, m.in. uznano, że dokumentacja prowadzona przez dowódcę zmiany nie spełniała wytycznych Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Olsztynie, nie włączono kamery nasobnej podczas interwencji, nieprawidłowo przeprowadzono kontrolę osobistą osadzonego (był zobowiązany do zdjęcia całej odzieży, a przepisy stanowią o częściowym rozebraniu). Kierownik działu ochrony zaproponował działania naprawcze, a w jednym przypadku wnioskuje o przeprowadzenie rozmowy dyscyplinującej.

Dokumentacja ze stosowania środków przymusu bezpośredniego wraz z notatką zawierającą wnioski kierownika działu ochrony dotyczące praworządności działania funkcjonariuszy była przekazana Dyrektorowi Zakładu Karnego do zapoznania się.

6. Prewencyjne stosowanie środka przymusu bezpośredniego w postaci kajdanek w oparciu o ustawę z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej

W związku z wejściem w życie z dniem 28 września 2022 r. przepisów znowelizowanej ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej, obszarem objętym wizytacją w Zakładzie Karnym w Ławie było również prewencyjne stosowanie środków przymusu bezpośredniego. Zgodnie z art. 19 ust. 6 ustawy, w zakładach karnych typu zamkniętego oraz aresztach śledczych funkcjonariusze wobec osób pozbawionych wolności, które:

1) przebywają poza celą mieszkalną, używają prewencyjnie środka przymusu bezpośredniego, o którym mowa w art. 12 ust. 1 pkt 2 lit. a ustawy z dnia 24 maja

2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (kajdanek zakładanych na ręce);

2) przejawiają zachowania mogące stwarzać albo stwarzające zagrożenie dla życia lub zdrowia innych osób lub bezpieczeństwa w zakładzie karnym lub areszcie śledczym, mogą używać prewencyjnie także środków przymusu bezpośredniego, o których mowa w art. 12 ust. 1 pkt 2 i 4 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (kajdanek zakładanych na ręce, kajdanek zakładanych na nogi, kajdanek zespolonych oraz pasa obezwładniającego).

Zgodnie z art. 19 ust. 7 ustawy, dyrektor zakładu karnego może zwolnić osobę pozbawioną wolności, o której mowa w ust. 6 pkt 1, z zastosowania wobec niej kajdanek. Ponadto, w zakładach karnych typu zamkniętego oraz aresztach śledczych, na wniosek osoby pozostającej w bezpośrednim kontakcie z osobami pozbawionymi wolności lub z własnej inicjatywy, w każdym czasie funkcjonariusz może zrezygnować z zastosowania środków przymusu bezpośredniego, o których mowa w art. 12 ust. 1 pkt 2 i 4 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, jeśli ocena bezpieczeństwa oraz okoliczności uzasadniają podjęcie takiej decyzji (ust. 8).

Dyrektor Zakładu Karnego w Łławie w Instrukcji nr 6/2022 z dnia 28 września 2022 r. określił prewencyjne używanie środków przymusu bezpośredniego wobec osób przebywających w podległej mu jednostce. Zgodnie z Instrukcją, funkcjonariusze obligatoryjnie stosują wobec tymczasowo aresztowanych i skazanych odbywających karę w zakładzie karnym typu zamkniętego, którzy przebywają poza celą mieszkalną, prewencyjnie środki przymusu bezpośredniego w postaci kajdanek zakładanych na ręce, w przypadkach: rozmów psychologicznych, wychowawczych, wymierzania kary dyscyplinarnej oraz innych indywidualnych rozmów z przedstawicielami administracji, organów i instytucji w trakcie przebywania w bezpośrednim kontakcie tylko z jedną osobą. Zwolnieniu z prewencyjnego stosowania środków przymusu bezpośredniego w postaci kajdanek zakładanych na ręce podlegają osadzeni podczas realizacji: zatrudnienia, spacerów, kąpiele, spotkań religijnych, zajęć kulturalno-oświatowych lub sportowych, programów resocjalizacyjnych, komisji penitencjarnej, telefonów, Skype'a, BIP, organizowanych kursów, widzeń, zajęć terapeutycznych, w trakcie posiedzenia komisji penitencjarnej oraz w innych przypadkach w trakcie poruszania się po terenie jednostki. Analiza tego dokumentu nie rodzi zastrzeżeń wizytujących.

Zasady prewencyjnego stosowania kajdanek nie zostały zawarte w Porządku wewnętrznym jednostki. Wizytujący oceniają, że wprowadzenie tych informacji do Porządku byłoby wskazane, aby osadzeni mieli pełną wiedzę o przyjętych zasadach, wdrożonych w Zakładzie Karnym w Ławie w myśl nowych przepisów ustawy o Służby Więziennej.

Z udostępnionego rejestru pobyków wynika, że w dniu wizytacji 101 osadzonych było zwolnionych decyzją Dyrektora Zakładu Karnego ze stosowania wobec nich środka przymusu bezpośredniego w postaci kajdanek zakładanych na ręce, a wobec dalszych 718 osadzonych wydano decyzje o zwolnieniu z prewencyjnego używania środków przymusu bezpośredniego w indywidualnie określonych okolicznościach. Jedynie wobec 11 osadzonych stosowano prewencyjnie kajdanki na czas pobytu poza celą mieszkalną. Byli to tymczasowo aresztowani i skazani odbywający karę w zakładzie karnym typu zamkniętego, nowo przyjęci do zakładu karnego lub przetransportowani z innych jednostek, oczekujący na podjęcie decyzji w przedmiocie określenia zasad stosowania wobec nich prewencyjnie środków przymusu bezpośredniego.

Spośród 27 osadzonych, z którymi przeprowadzono indywidualne rozmowy tylko jeden skazany podał, że są wobec niego prewencyjnie stosowane kajdanki przy każdym opuszczeniu celi, na czas doprowadzenia i podczas rozmów z przełożonymi. Trzech osadzonych podało, że stosowano wobec nich kajdanki w niektórych sytuacjach: podczas wizyty u stomatologa (na żądanie lekarza), wizyty u pielęgniarki, podczas rozmowy z psychologiem, niektórymi wychowawcami – były to osoby krótko przebywające w Zakładzie Karnym w Ławie, maksymalny okres pobytu wynosił 2 m-ce. Obserwacje wizytujących również nie wykazały, aby w Zakładzie Karnym w Ławie nadużywano prewencyjnego stosowania środków przymusu bezpośredniego w postaci kajdanek zakładanych na ręce po wyjściu osadzonego z celi mieszkalnej.

7. Wdrażanie rozwiązań mających na celu ochronę bezpieczeństwa funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej

W Zakładzie Karnym w Ławie oprócz praktyki stosowania prewencyjnie kajdanek – co zostało omówione powyżej – wdrażane są również inne rozwiązania mające na celu zwiększenie ochrony bezpieczeństwa funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej. Powszechnie zastosowano rozwiązanie polegające na zamontowaniu szyb w górnej części drzwi do pokoi służbowych funkcjonariuszy, umożliwiających wgląd do tych pomieszczeń. Za pomocą taśm naklejonych na

podłodze wyznaczono umowne bariery, których nie powinien przekraczać osadzony znajdujący się w dyżurce oddziałowego, czy pokojach wychowawców lub psychologa.

W jednym z pokoi wychowawców kratami wydzielono część pomieszczenia, wyposażoną w stolik i taboret, w której osadzony ma przebywać podczas rozmowy z przełożonym w cztery oczy. W takim przypadku osadzony nie musi pozostawać w kajdankach w czasie rozmowy. Z wyjaśnień przekazanych wizytującym wynika, że planowane jest stworzenie takich zabezpieczeń w kolejnych pokojach wychowawców.

Nie negując potrzeby zapewnienia porządku i bezpieczeństwa w jednostce oraz zapewnienia warunków bezpiecznego wykonywania zadań służbowych przez funkcjonariuszy Służby Więziennej, należy zwrócić uwagę, że budowanie właściwych relacji wychowawczych i psychologicznych ma szczególne znaczenie i jest ważnym elementem oddziaływania na skazanych, służącym budowaniu społecznie pożądaných postaw. Stąd istotne jest zachowanie proporcjonalności stosowanych środków bezpieczeństwa.

8. Uwagi do Porządku wewnętrznego

Wizytujący zapoznali się z Zarządzeniem Nr 88/2022 Dyrektora Zakładu Karnego w Ławie z dnia 14 września 2022 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Ławie, które obowiązywało w czasie, gdy przeprowadzana była wizytacja. Analiza zawartych w nim regulacji nasunęła szereg uwag.

Ponieważ od dnia 1 stycznia 2023 r. w Zakładzie obowiązuje nowy Porządek wewnętrzny, przyjęty Zarządzeniem Nr 111/2022 Dyrektora Zakładu Karnego w Ławie z dnia 30.12.2022 r., również ten akt prawny został poddany analizie, pod kątem ustalenia, czy zmianie uległy przepisy, których dotyczą uwagi sformułowane przez zespół wizytujący.

Niektóre kwestie zostały zasygnalizowane już we wcześniejszych częściach niniejszej Informacji. Poniżej przedstawiono pozostałe najistotniejsze zastrzeżenia, w kolejności ich występowania w Porządku wewnętrznym:

- 1/ Przepis § 5 ust. 6 Porządku obowiązującego w czasie przeprowadzania wizytacji stanowił, że osadzeni „odbierają i spożywają posiłki w odzieży dziennej” (odzieżą dzienną są m. in.: spodnie długie, spodenki krótkie sportowe, sweter, bluza bez kaptura, koszula, koszulka – §1 pkt 12 Porządku wewnętrznego). O ile można uznać, że nałożenie obowiązku

odbierania posiłków w pełnej odzieży uzasadnione jest względami porządku, czy kultury zachowania wobec przełożonych, to wydaje się, że można pozostawić osadzonemu dowolność wyboru, jeśli chce spożywać posiłek w celi mieszkalnej – zwłaszcza podczas upałów – w niekompletnym ubraniu. Wydaje się, że ingerowanie tak dalece w prywatność więźnia nie jest potrzebne. Uwagę tę wizytujący przedstawili kierownictwu jednostki podczas spotkania podsumowującego wyniki wizytacji, w obecnie obowiązującym Porządku wewnętrznym kwestionowany zapis już nie występuje.

- 2/ Do sprawy korzystania przez skazanych z odzieży skarbowej podczas widzeń (§ 6 ust. 7 dawnego Porządku) odniesiono się już w części Informacji dotyczącej realizacji prawa do widzeń – jak wskazano, zasada ta nie powinna odnosić się do skazanych odbywających karę w zakładzie karnym typu półotwartego. Podobnie za wymagający weryfikacji uznano przepis § 7 ust. 3 Porządku, który stanowił, że skazanych podczas spaceru obowiązuje ubranie skarbowe. Także w tym przypadku obowiązkiem korzystania z ubrania skarbowego objęto skazanych odbywających karę w zakładzie karnym typu półotwartego, co jest sprzeczne z przepisem art. 92 pkt 6 Kodeksu karnego wykonawczego.

Zapis § 7 ust. 3 Porządku wskazywał ponadto okresy, w których osadzeni wychodząc na spacer, mogą pod odzieżą skarbową posiadać inną odzież (bieliznę, koszulę, bluzę lub sweter – w okresie od października do marca) oraz mogą wychodzić na spacer w dresie, bluzie, koszulce, krótkich spodenkach i obuwiu sportowym (w okresie od maja do września). Wydaje się, że tak szczegółowe regulowanie tych kwestii w Porządku wewnętrznym nie znajduje uzasadnienia. W tym samym przepisie Porządku zobowiązuje się osadzonych wychodzących na spacer do ubierania się stosownie do pory roku, co wydaje się dyspozycją wystarczającą. Mając na uwadze, że bardzo prawdopodobne jest zarówno wystąpienie wysokich temperatur poza okresem maj-wrzesień, jak i stosunkowo niskich poza okresem październik-marzec, zważywszy też, że poszczególne osoby mogą odmiennie odczuwać warunki pogodowe, wydaje się, że słuszne byłoby pozostawienie osadzonemu decyzji, jaka odzież w danych warunkach pogodowych zapewni mu komfort termiczny.

W obecnie obowiązującym Porządku wewnętrznym nie zmieniono treści wskazanych przepisów.

3/ § 9 ust. 2 Porządku stanowił, że tymczasowo aresztowani „korzystają z własnej odzieży, bielizny i obuwia po jednym komplecie”. Wprowadzenie takiego ograniczenia jest niezrozumiałe, odbiera bowiem tymczasowo aresztowanemu możliwość posiadania odzieży i bielizny na zmianę.

Nowy Porządek wewnętrzny usunął to ograniczenie.

4/ Przepis § 12 ust. 7 Porządku stanowił, że odwiedzające skazanego „osoby małoletnie mogą korzystać z widzeń tylko pod opieką osób pełnoletnich”. Przepis ten wymagał dostosowania do zmienionej z dniem 17 września 2022 r. treści przepisu art. 105a k.k.w., który dopuszcza obecnie korzystanie przez osobę małoletnią do lat 15 z widzenia ze skazanym pod opieką funkcjonariusza lub pracownika zakładu karnego wyznaczonego przez dyrektora zakładu karnego (§2a).

W obecnie obowiązującym Porządku ta zmiana została uwzględniona.

5/ W §13 ust. 6 Porządku wskazano podmioty, z którymi rozmowy telefoniczne skazanych nie są kontrolowane, jednak pominięto przedstawiciela niebędącego adwokatem ani radcą prawnym, który został zaaprobowany przez Przewodniczącego Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, z którym rozmowa telefoniczna również nie podlega kontroli (art. 8 § 3 k.k.w.).

W nowym Porządku zachowano taką samą treść tego przepisu, toteż w dalszym ciągu wymaga on uzupełnienia.

6/ Przepis §13 ust. 14 Porządku stanowił, że „rozmowy telefoniczne tymczasowo aresztowanych z obrońcą, pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym oraz przedstawicielem niebędącym adwokatem ani radcą prawnym, który został zaaprobowany przez Przewodniczącego Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka do reprezentowania skazanego przed tym Trybunałem nie są kontrolowane i nie podlegają ograniczeniu czasowemu, chyba że organ dysponujący, do którego dyspozycji pozostaje tymczasowo aresztowany, zarządzi inaczej”. Należy wskazać, że żaden przepis rangi ogólnie obowiązującej nie uprawnia organu dysponującego do objęcia kontrolą i limitowaniem czasowym rozmów telefonicznych tymczasowo aresztowanego ze wskazanymi wyżej podmiotami, dlatego zastrzeżenie zawarte w przywołanym przepisie Porządku wewnętrznego nie miało uzasadnienia prawnego i powinno zostać usunięte.

Ponieważ do obecnie obowiązującego Porządku nie wprowadzono zmian w przedmiotowym zakresie, uwaga zachowuje swoją aktualność.

- 7/ Przepis §16 ust. 12 Porządku nakładał obowiązek przekazywania przez skazanych korespondencji prywatnej do wysłania w niezaklejonej kopercie. Należy zauważyć, że żaden akt prawny rangi ogólnej nie definiuje, co należy rozumieć pod pojęciem korespondencji prywatnej, nie czyniły tego również przepisy Porządku. Wskazany przepis wymagał zatem doprecyzowania w taki sposób, aby było jasne, że korespondencja skazanego z podmiotami wskazanymi w art. 8 § 3 k.k.w, jako niepodlegająca cenzurze, nadzorowi ani zatrzymaniu, jest przekazywana do wysłania w zamkniętej kopercie.

W nowym Porządku wewnętrznym kwestię tę reguluje przepis § 16 ust. 11, który wyłącza spod obowiązku przekazywania w niezaklejonej kopercie korespondencję, „o której mowa w art. 8a §2 i §3 kkw”, a więc korespondencję z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym, organami ścigania, wymiaru sprawiedliwości i innymi organami państwowymi, organami samorządu terytorialnego, Rzecznikiem Praw Obywatelskich, Rzecznikiem Praw Dziecka, organami powołanymi na podstawie ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka oraz przedstawicielem niebędącym adwokatem ani radcą prawnym, który został zaaprobowany przez Przewodniczącego Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka do reprezentowania skazanego przed tym Trybunałem.

9. Wnioski i zalecenia

Ustalenia dokonane w toku wizytacji w Zakładzie Karnym w Łławie wskazują, że w jednostce panuje dobra atmosfera. Wizytujący nie odebrali sygnałów o niewłaściwym traktowaniu, nie zaobserwowali też nadmiernych napięć w relacjach pomiędzy osadzonymi a funkcjonariuszami. Osadzeni swobodnie wypowiadali się zarówno podczas rozmów indywidualnych, jak i w trakcie wizytacji cel mieszkalnych. Stosowanie środków przymusu bezpośredniego nie jest nadużywane, w tym także stosowanie prewencyjne, na podstawie przepisów ustawy o Służbie Więziennej.

Po analizie nowego Porządku wewnętrznego wizytujący z prawdziwym zadowoleniem odnotowują, że wiele uwag zgłoszonych podczas wizytacji zostało już

uwzględnionych. W oparciu o ustalenia poczynione w toku wizytacji, biorąc pod uwagę zmiany stanu prawnego, jakie nastąpiły od czasu przeprowadzenia wizytacji, a także zmiany wprowadzone już do Porządku wewnętrznego Zakładu Karnego w Łławie, sformułowano zatem następujące zalecenia:

1. Należy mieć na uwadze, że przepis art. 105b § 1 k.k.w. ustanawia jedynie standard minimalny realizacji prawa do korzystania z aparatu telefonicznego, co nie wyklucza przeprowadzenia przez osadzonego więcej niż jednej rozmowy w tygodniu. Praktykę postępowania w tym zakresie należy zatem zmodyfikować w taki sposób, aby w pierwszej kolejności zapewnić realizację prawa do skorzystania z aparatu, w terminach wyznaczonych przez Dyrektora w Porządku wewnętrznym, tym skazanym w zakładzie karnym typu zamkniętego i tymczasowo aresztowanym, którzy zgłosili taką potrzebę pierwszy raz w danym tygodniu oraz skazanym uprawnionym do realizacji nagrody lub ulgi w postaci dodatkowej rozmowy telefonicznej (art. 138 § 1 pkt 16 i art. 141 § 1 k.k.w.). Następnie należy umożliwić każdemu skazanemu i tymczasowo aresztowanemu, który się o to zwróci (w trybie przyjętym dla pierwszej rozmowy, bez konieczności składania prośby w tej sprawie do dyrektora), przeprowadzenie kolejnej rozmowy telefonicznej w danym tygodniu, w terminach wyznaczonych przez dyrektora w Porządku wewnętrznym, jeśli nie będą temu stały na przeszkodzie względy określone w art. 104 k.k.w., tj. korzystanie z przysługującego prawa powinno następować w sposób nienaruszający praw innych osób oraz niezakłócający ustalonego w zakładzie karnym porządku.
2. Należy odstąpić od ustalania górnego limitu rozmów telefonicznych w tygodniu, co ma miejsce obecnie w odniesieniu do skazanych odbywających karę w zakładzie karnym typu półotwartego. W związku z powyższym brzmienie zapisu § 13 ust. 1 zdanie trzecie Porządku wewnętrznego, który stanowi, że skazani ci mogą korzystać z samoinkasujących aparatów telefonicznych trzy razy w tygodniu powinno zostać zmienione i zapis ten powinien stanowić, że mogą oni korzystać z telefonu co najmniej trzy razy w tygodniu. Jednocześnie należy zmienić praktykę postępowania w taki sposób, aby umożliwić skazanemu, który się o to zwróci (w trybie przyjętym dla pierwszych trzech rozmów, bez konieczności składania prośby w tej sprawie do dyrektora), przeprowadzenie kolejnej rozmowy telefonicznej w danym tygodniu, w terminach wyznaczonych przez dyrektora w Porządku wewnętrznym, jeśli nie będą temu stały na przeszkodzie względy określone w art. 104 k.k.w., tj. korzystanie z

przysługującego prawa nie będzie naruszało praw innych osób oraz nie będzie zakłócało ustalonego w zakładzie karnym porządku.

3. Należy rozważyć zwiększenie liczby dni w tygodniu, w których skazany w zakładzie karnym typu zamkniętego i tymczasowo aresztowany będzie mógł korzystać z samoinkasującego aparatu telefonicznego do rozmów z podmiotami innymi niż wskazane w art. 8 § 3 i art. 215 § 1 k.k.w.
4. Dobrą praktyką jest nielimitowanie rozmów telefonicznych tymczasowo aresztowanych z osobami, o których mowa w art. 215 § 1 k.k.w. (obrońcą, pełnomocnikiem i przedstawicielem przez Europejskim Trybunałem) oraz umożliwienie kontaktowania się telefonicznie z tymi podmiotami we wszystkie dni tygodnia. Mając to na uwadze należy jednocześnie rozważyć umożliwienie skazanym, których sytuacja w tym zakresie została ukształtowana w sposób mniej korzystny niż tymczasowo aresztowanych, realizacji rozmów telefonicznych ze wskazanymi podmiotami na takich samych zasadach, jakie obowiązują tymczasowo aresztowanych.
5. Należy wdrożyć procedurę potwierdzania daty przyjęcia od osadzonego skargi skierowanej bezpośrednio do Dyrektora.
6. Należy zapewnić właściwe warunki realizacji widzeń osadzonych z obrońcą oraz innymi podmiotami wskazanymi w art. 8 §3 i art. 215 § 1 k.k.w. poprzez zaniechanie monitorowania przebiegu tych widzeń. Zgodnie z deklaracją złożoną przez kierownictwo Zakładu Karnego na czas widzenia z tymi podmiotami kamera powinna być zasłonięta.
7. Należy odstąpić od stosowania jako zasady udzielania widzeń z obrońcą przez kratę. W przypadku udzielania widzenia przez kratę – gdy żądanie takie wysunie obrońca lub gdy w ocenie administracji widzenie może prowadzić do sytuacji stwarzającej zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego lub dla porządku prawnego – należy zapewnić osadzonemu możliwość korzystania ze stolika przy przeglądaniu dokumentów.
8. W pomieszczeniu do udzielania widzeń bez osoby dozorującej należy zainstalować przesłonę na szybie oddzielającej to pomieszczenie od kantyny, aby dostosować warunki w tej sali widzeń do wymogów Kodeksu.
9. Należy zapewnić odpowiednie warunki prowadzenia rozmów za pośrednictwem komunikatora Skype poprzez wskazanie osobnych pomieszczeń przeznaczonych do realizacji tych kontaktów.

10. Należy rozważyć możliwość rozszerzenia terminów realizacji kontaktów za pośrednictwem komunikatora Skype o godziny popołudniowe w dni powszednie oraz o dni świąteczne.
11. Należy podjąć działania w celu zapewnienia możliwości korzystania z komunikatora Skype także tym skazanym, którzy nie posiadają własnego konta w tej aplikacji, poprzez stworzenie na potrzeby tych kontaktów konta jednostki w aplikacji Skype lub udzielając skazanym pomocy w założeniu indywidualnego konta.
12. Należy zrezygnować z wymogu uzyskiwania przez osadzonego zgody Dyrektora na skorzystanie z dostępu do BIP.
13. Należy doprecyzować treść wymienionych w pkt. 4.D Informacji przepisów Instrukcji Nr 1/2021 Dyrektora Zakładu Karnego w Ławie w sprawie udostępniania osobom pozbawionym wolności Biuletynu Informacji Publicznej w Zakładzie Karnym w Ławie oraz Regulaminu udostępniania osobom pozbawionym wolności Biuletynu Informacji Publicznej w Zakładzie Karnym w Ławie.
14. Należy dokonać zmiany zapisów w Porządku wewnętrznym w taki sposób, aby zapewnić skazanym skierowanym do odbywania kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu półotwartego odbywanie widzeń i spacerów we własnej odzieży.
15. Należy uzupełnić treść § 13 ust. 6 Porządku wewnętrznego poprzez wskazanie, że kontroli nie podlegają również rozmowy telefoniczne osadzonych z przedstawicielem niebędącym adwokatem ani radcą prawnym, który został zaaprobowany przez Przewodniczącego Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.
16. Należy usunąć z treści §13 ust. 14 Porządku wewnętrznego zapis mówiący o uprawnieniu organu dysponującego do objęcia kontrolą i limitowaniem czasowym rozmów telefonicznych tymczasowo aresztowanego, jako niemający oparcia w obowiązujących przepisach.
17. Należy rozważyć uzupełnienie treści Porządku wewnętrznego o zasady prewencyjnego stosowania środków przymusu bezpośredniego, wdrożone w Zakładzie Karnym w Ławie w myśl nowych przepisów ustawy o Służby Więziennej.

18. Należy kontynuować akcję informacyjną na temat zmian w Kodeksie karnym wykonawczym oraz uzupełnić zasoby biblioteczne o egzemplarze znowelizowanego Kodeksu karnego wykonawczego.

Sporządziła:

Małgorzata Kiryluk

główny specjalista

Zespół do spraw Wykonywania Kar w BRPO

Zatwierdziła:

Jolanta Nowakowska

Zastępca Dyrektora Zespołu

/-podpisano elektronicznie/